

И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясынын С. Б. Данияров атындагы КР медициналык адистерди кайра даярдоо жана квалификациясын жогорулатуу мамлекеттик институтунун алдындагы Д 03.23.685 диссертациялык кеңештин эксперти биология илимдеринин кандидаты, доцент А.Т. Аргынбаеванын изденүүчү Б.Ш. Бектурганованын «Соң-Көл өрөөнүнүн топурак жана суу биотопторунун микробдук ар түрдүүлүгү» деген темадагы 03.02.03 – микробиология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы боюнча

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Бектурганова Бааркул Шаршенбековнанын биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Соң-Көл өрөөнүнүн топурак жана суу биотопторунун микробдук ар түрдүүлүгү» аттуу темадагы диссертациялык ишин карап чыгып төмөнкүдөй жыйынтыкка келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Б. Ш. Бектурганова тарабынан жазылып, сунушталган диссертация Д 03.23.685 диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Иштин мазмуну 03ште Соң-Көл өрөөнүнүн ар кандай биотопторунан микроорганизмдердин бөлүнүп алынышы жана идентификациясы жана ар түрдүүлүгү изилденген. Топурак жана өсүмдүк ризосферасынан алынган үлгүлөр аркылуу микроорганизмдердин түрдүк курамы аныкталган. Соң-Көл көлүнүн ар кайсы тереңдиктеринен жана горизонталдык аралыктагы чекиттеринен алынган суу үлгүлөрү аркылуу көлдүн микробдук ар түрдүүлүгү жана э.02.03 – микробиология адистигинин паспортуна жооп берет. Илимий и кологиялык абалына баа берилген.

2. Диссертациялык иштин максаты:

Изилдөөнүн негизги максаты — Соң-Көл өрөөнүнүн топурак жана суу экосистемаларындагы микробиологиялык ар түрдүүлүктү мүнөздөө, өсүмдүк жана микробдук жамааттардын өз ара байланыштарын талдоо, аймактын экологиялык абалын микробиологиялык көрсөткүчтөр аркылуу баалоо жана топурактан бөлүнүп алынган актиномицеттердин биотехнологиялык потенциалын изилдөө. Максаттарды ишке ашыруу үчүн изилдөөнүн алдында төмөнкү милдеттер белгиленген:

1. Соң-Көл өрөөнүнүн топурак биоценоздорундагы бактериялардын жана козу карындардын биомассын, ар түрдүүлүгүн жана өсүмдүк коомчулуктары менен байланышын изилдөө
2. Соң-Көл көлүнүн ар кандай тереңдиктеринде жашаган микроорганизмдердин биомассын жана ар түрдүүлүгүн изилдөө
3. Соң-Көл өрөөнүнүн топурактарынан бөлүнгөн микроорганизмдердин генетикалык өзгөчөлүктөрүн изилдөө
4. Соң-Көл өрөөнүнүн топурактарынан бөлүнгөн *Streptomyces* уруусуна кирген актиномицеттердин биотехнологиялык потенциалын изилдөө
5. Соң-Көл өрөөнүнүн экосистемаларына жалпы жер бетиндеги климаттын өзгөрүлүшүнө байланыштуу экологиялык баа берүү.

Иштин максаты, милдеттери биздин оюбузча жетиштүү деңгээлде ишке ашырылган. Жалпысынан диссертациялык иштин темасы актуалдуу, микробиология илимине салым кошо алат деп эсептесе болот.

3. Илимий натыйжалар.

3.1. Диссертациялык иште төмөнкү натыйжалар көрсөтүлгөн:

Биринчи жолу Соң-Көл өрөөнүнүн топурактарында жана сууларында жашаган микроорганизмдердин ар түрдүүлүгү молекулалык, генетикалык, организмдик жана түрдүк деңгээлде заманбап ыкмаларды колдонуу менен изилденди (1-натыйжа), суук аймактын жаратылышында органикалык заттардын чирүүсүндө жана биогендик элементтердин айлануусунда микроорганизмдердин ролу бааланды (2-натыйжа), жалпы бул аймактын азыркы глобалдык климаттык өзгөрүүсүндөгү экологиялык абалына баа

берилди жана сукцессиялык закон ченемдүүлүктүн ушул аймакта көрүнүшүндө микроб-өсүмдүк ортосундагы катнаштыктын ролу бааланды (3-натыйжа), суук, катаал климаттык экологиялык шарттарга тиричиликтин эволюциясында ыңгайланышкан бактериялардын, актиномицеттердин жана козу карындардын лабораториялык коллекциясы түзүлдү (4-натыйжа), *Streptomyces* уруусуна кирген актиномицеттердин биотехнологиялык потенциалы изилденди (5-натыйжа). Изилдөөлөрдөн алынган натыйжалар ынанымдуу жана илимий багытта жетишээрлик баалуулукка ээ.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгүн камсыз кылуу максатында: Изденүүчү 187 аталыштагы адабият булактарды изилдеп жана талкуулап, илимий-теориялык жоболорго таянып жана аларды негиздүү колдонуп, топтолгон материалды жетиштүү деңгээлде түшүндүрүп жетише алган.

3.3. Диссертациялык иштин жетиштүү деңгээлдеги теориялык жана практикалык мааниси. Микроорганизмдердин экологиялык ар түрдүүлүгүн баалоо максатында жүргүзүлгөн изилдөөлөрдө топурак жана суу чөйрөсү камтылып, заманбап илимий ыкмалар пайдаланылган. Алынган маалыматтар жана изилдөөнүн көлөмү белгиленген максаттарды толук кандуу ишке ашырууга мүмкүндүк берет.

3.4. Квалификациялык белгилерге дал келиши. Диссертациялык иш мүнөзү боюнча илимий өнүгтө негиздүү жоболорду камтыйт, жанылыгы боюнча алынган натыйжалар жаңы жана баалуу, тармактын алкагында колдонууга жарайт.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.

Изденүүчү тарабынан аныкталган суук аймактагы жашоого ыңгайланган, геномунда биотехнологиялык мааниге ээ болгон гендерди кармаган бактериялардын, актиномицеттердин жана козу карындардын лабораториялык коллекциясы түзүлгөн. Мындай сейрек кездешүүчү микроорганизмдер бөлүп чыгарган пайдалуу биологиялык активдүү заттардын, метаболиттердин негизинде айыл чарба биотехнологиясында

колдонулган биопрепараттардын түрлөрү лабораториялык жана талаа шарттарында сыноодон өткөрүлгөн. Биопрепараттар топурактын күрдүүлүгүн жогорулатуу максатында, жашылча жана мөмө жемиш өсүмдүктөрүнүн илдеттерине каршы колдонууга сунушталып патент алынган.

5.Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунун жана түзүмүн толук камтып, анын актуалдуулугун, максат-милдеттерин, илимий жаңылыгын, практикалык маанисин, негизги жыйынтыктарын жана коргоого коюлган жоболорун тийиштүү деңгээлде чагылдырат. Кыргызча жана орусча резюмелер тиркелген

6. Кемчиликтер.

6.1. Алынган корутундуларды изилдөөнүн милдеттерине тууралап , кайра каралып бир аз озгортуу иштери жургузулушу зарыл.

6.2. Бактериялар жана козу карындардын идентификациясы белгилүү колдонмолор боюнча жүргүзүлгөнү көрсөтүлгөн, бирок аныктоо баскычтары же негизги морфологиялык белгилер так жазылган эмес.

6.3. Ар бир колдонулган методго тиешелүү илимий адабияттар же стандарттык колдонмолорго шилтеме берүү талап кылынат.

7. Сунуштар.

Жогорудагы көрсөтүлгөн кемчиликтердин үстүндө иштеп, карап чыгып, мүмкүн болушунча оңдоп чыксанар иштин баалуулугу мындан да көтөрүлөт.

8.Кабыл алуу боюнча сунуштар. Көрсөтүлгөн кемчиликтер принципиалдуу мааниге ээ эмес, оңдоп-түзөө чоң маселени жаратпайт жана ошондон улам ишти алдын ала коргоого кабыл алууга болот деп эсептейм.

9. Б. Ш. Бектурганованын «Соң-Көл өрөөнүнүн топурак жана суу биотопторунун микробдук ар түрдүүлүгү» деген темадагы диссертациялык иши 03.02.03 – микробиология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн өз алдынча аткарылган илимий-квалификациялык иш катары эсептөөгө жарайт жана

жаңы илимий натыйжаларды камтыйт. Изденүүчүнүн жеке салымы, ага таандык илимий изилдөөлөр негизинен жетиштүү жана биология илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга татыктуу.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып И. К. Ахунбаев атындагы КММАнын С. Б. Данияров атындагы КР медициналык адистерди кайра даярдоо жана квалификациясын жогорулатуу мамлекеттик институтунун алдындагы Д 03.23.685 диссертациялык кеңешине 03.02.03 – микробиология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасы үчүн Б. Ш. Бектурганованын «Соң-Көл өрөөнүнүн топурак жана суу биотопторунун микробдук ар түрдүүлүгү» деген темадагы диссертациялык ишин алдын ала коргоого сунуштайм.

Эксперт, Эл аралык медициналык
факультет, б.и.к., доцент

А. Т. Аргынбаева

Эксперттин колу күбөлөндүрүлөт:

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу
катчысы м. и. к., доцент

